

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ

КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЬ-ФАРАБИ
ФАКУЛЬТЕТ ФИЛОСОФИИ И ПОЛИТОЛОГИИ

IV ХАЛАҚАРАЛЫҚ
ФАРАБИ ОҚУЛАРЫ

Алматы, Қазақстан, 4-21 сәуір 2017 жыл

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ФАРАБИ ӘЛЕМІ» атты
Халақаралық ғылыми конференциясының

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, Қазақстан, 10-13 сәуір 2017 жыл
1 ТОМ

IV МЕЖДУНАРОДНЫЕ
ФАРАБИЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ

Алматы, Казахстан, 4-21 апреля 2017 год

МАТЕРИАЛЫ

Международной научной конференции
Студентов и молодых учёных
«ФАРАБИ ӘЛЕМІ»

Алматы, Казахстан, 10-13 апреля 2017 год
ТОМ - 1

IV INTERNATIONAL
FARABI READINGS

Almaty, Kazakhstan, 4-21 April, 2017

MATERIALS

Of international Scientific Conference
Of Students and Young Scientists
«FARABI ALEMI»

Almaty, Kazakhstan, 10-13 April, 2017

Volume 1

Алматы
«Қазақ университеті»
2017

Председатель редакционной коллегии:
Масалимова А.Р. – доктор философских наук, профессор,
декан факультета философии и политологии

Заместители председателя редакционной коллегии:
Мейрбаев Б.Б. – заместитель декана по научно-инновационной работе и международным
связям

Абдирайымова Г.С. – заведующая кафедрой социологии и социальной работы
Булатбаева А.А. – заведующая кафедрой педагогики и образовательного менеджмента
Курманалиева А.Д. – заведующая кафедрой религиоведения и культурологи
Мадалиева З.Б. – заведующая кафедрой общей и прикладной психологии
Насимова Г.О. – заведующая кафедрой политологии и политических технологий
Нурышева Г.Ж. – заведующая кафедрой философии

Материалы международной научной конференции студентов и молодых учёных
«Фараби әлемі», Алматы, Казахстан, 10 – 13 апреля 2017г. Том 1. – Алматы: Қазақ
университеті, 2017. – 466 б.

ISBN 978-601-04-2216-2

В сборнике представлены доклады и выступления участников международной научной конференции
студентов и молодых учёных «Фараби әлемі», организованной Советом молодых учёных, преподавателями
магистрантами и докторантами факультета философии и политологии.

В работе конференции приняли участие молодые учёные из разных вузов Казахстана и зарубежных
стран. В данном сборнике содержатся статьи и доклады по актуальным проблемам философии, социологии,
культурологии, социальной работы, религиоведения, психологии и педагогики.

Статьи изданы в авторской редакции.

ISBN 978-601-04-2216-2

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2017

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ "ТРЕТЬЯ МОДЕРНИЗАЦИЯ КАЗАХСТАНА: ГЛОБАЛЬНАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ"	
Ғазиз Әлібек ӘЛЕМДІК ӨРКЕНИЕТКЕ КІРІГУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТТІҢ ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН БОЛАШАҒЫ	3
Жумабекова А. РЕФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ РАЗДЕЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАНА	6
Муканова А. РАЗВИТИЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В КОНТЕКСТЕ ТРЕТЬЕЙ МОДЕРНИЗАЦИИ КАЗАХСТАНА	11
Нышанбаев Н. МӘҢГІЛІК ЕЛ ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ АЯСЫНДАҒЫ, ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ НЕГІЗІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	14
Сайлауов А. ЭЛЕКТОРАЛДЫ МӘДЕНИЕТ ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ ТЕОРИЯЛАРЫ	18
Сайдахметов Б. САЯСИ ҒЫЛЫМДАҒЫ БІРЕГЕЙЛІК ТУРАЛЫ ТҰЖЫРЫМДАМАЛАР	22
Азнабакиев А.А., Касимова К.Г. СМІ И ДЕМОКРАТИЯ. ВЛИЯНИЕ МАСС-МЕДИА НА ОБЩЕСТВО И ГОСУДАРСТВЕННУЮ ПОЛИТИКУ	26
ШКОЛЬНАЯ СЕКЦИЯ	
Ночевкина Е. «СТАНОВЛЕНИЕ ДЕМОКРАТИИ В КАЗАХСКОМ ОБЩЕСТВЕ В КОНТЕКСТЕ СТЕПНОЙ ДЕМОКРАТИИ	29
Пеннер Д. ПОЛИТИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ АБУЛХАИР ХАНА: ИСКАЖЕНИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ	33
СЕКЦИЯ «КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ» СЕКЦИЯ "РЕАЛИЗАЦИЯ ГЕНДЕРНОЙ И СЕМЕЙНОЙ ПОЛИТИКИ В КАЗАХСТАНЕ"	
Әбдуәли Н. МҮГЕДЕКТЕРДІ ҚОҒАМҒА ӘЛЕУМЕТТІК ИНТЕГРАЦИЯЛАУДАСПОРТТЫҢ РӨЛІ: ПАРАЛИМПИАДА ЖЕҢІМПАЗДАРЫНЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ	37
Балмағанбет Б. ДАУН СИНДРОМЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУІ	40
Бердібек А. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АТА-АНА ҚАМҚОРЛЫҒЫНСЫЗ ҚАЛҒАН ЖЕТІМ-БАЛАЛАРДЫ ОРНАЛАСТЫРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ	45
Болат Ж. ЖАЛҒЫЗБАСТЫ ӘКЕЛЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ОЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ	49
Ермекбай Ф. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАС АНАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК МӘРТЕБЕСІ МЕН ӘЛЕУМЕТТІК ҚАМСЫЗДАНДЫРЫЛУЫ	54
Жора Д. БҮГІНГІ КҮНГІ ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕРДІҢ КӘСІБИ БЕЙНЕСІ МЕН ӘЛЕУМЕТТІК СИПАТТАМАСЫ	59
Кантаева Қ. «НҰРЛЫ ЖЕР» БАҒДАРЛАМАСЫ – ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БАСПАНА МӘСЕЛЕСІНІҢ ШЕШІМІ РЕТІНДЕ	63
Қағазшай Ә. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ЭТНОДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕР:ӘЛЕУМЕТТАНУЛЫҚ ТАЛДАУ	66
Өмірхан А. ҚАЗАҚСТАНДА МІНДЕТТІ МЕДИЦИНАЛЫҚ САҚТАНДЫРУДЫ ЕНГІЗУ МӘСЕЛЕСІН ӘЛЕУМЕТТІК ТАЛДАУ	71

барлығы жетім балаларды отбасыға орналастыру бойынша әлеуметтік жұмыскердің қызметі ол жетім балаларды орналастырудың әлеуметтік-психологиялық, әлеуметтік-педагогикалық, құқықтық және медициналық аспектілерінің біріктірілу технологияларын қолдануға негізделуі қажеттігін айқындайды.

Аталған қызмет бағыттарын әрине әлеуметтік жұмыскер жалғыз өзі жүзеге асыра алмайды, сондықтанда жетім балаларды отбасыға орналастыруда әлеуметтік технологияларды қолданудың тасбыстылығы ол түрлі сала мамандарын (медицина қызметкерлерін, заңгерлерді, әлеуметтік педагогтарды, педагог-психологтарды) қатыстырумен анықталады. Отбасыларға жетім балаларды орналастыру бойынша әлеуметтік жұмыстың ең тиімді технологиясы, ол асырап алуға ниет білдіріп жүрген азаматтарды кешенді дайындау болып табылады. Бұл үшін асырап алушы ата-ананың әлеуметтік, психологиялық және эмоционалды жағдайын және де олардың асыранды жетімді қабылдауға дайындық деңгейін зерттеуді қажет етеді.

Қорыта келе, біз бұл мақаламызда ата-ана қамқорлығынсыз және жетім қалған балаларды орналастырудың технологияларына сипаттама жасадық. Жалпы әрбір қоғамның, мемлекеттің болашағы балалар екенін ескеретін болсақ, онда олардың толыққанды өмір сүруіне және олардың құқықтарының қорғалуына бәріміз бірігіп ат салысқанымыз дұрыс деп есептеймін.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Завражнов В. В., Ермолаева Ю. В. Возможности использования технологий социальной работы с детьми-сиротами по их устройству в семью // Молодой ученый. — 2016. — №1. — С. 704-707.
2. Рыбинский, Е. М. Управление системой социальной защиты детства. Социально-правовые проблемы [Текст] / Е. М. Рыбинский. — М.: «Прогресс», 2004. — 180 с.
3. Холостова, Е. И. Технология социальной работы / под ред. Е. И. Холостовой, Л. И. Кононовой. — М.: Юрайт, 2014. — 503 с.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
Философия және саясаттану факультетінің
Әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасы,
әлеуметтік жұмыс мамандығының
4-курс студенті
Болат Жансая
Омарова А.Т.
әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, әлеуметтану және әлеуметтік
жұмыс кафедрасы, аға оқытушы

ЖАЛҒЫЗБАСТЫ ӘКЕЛЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ОЛАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Қазақстанда халықтың біршама көлемді бөлігін толық емес отбасылар құрайды, соның шеңберінде жалғызбасты әкелердің балаларымен біріге отырып өмір сүру формасында біршама отбасы ішілік мәселелер туындайды. Морфологиялық өзгешеліктеріне сай әйел адамдармен салыстырғанда, ер адамдардың белгілі бір іс-әрекетті атқару, психологиялық күйзелісті еңсеру, ішкі және сыртқы фактор салдарынан туындап отыратын отбасы мәселелерін шешу жағдайында біршама айырмашылықтар бар. Қазіргі әлеуметтік жағдайға сай, өткен кезеңмен салыстырғанда жалғызбасты әкелер саны артуда. Жалғызбасты әкелердің жалғыз қалуына себеп болатын мәселелер, отбасылық жұбайлардың түрлі себепке байланысты екіге бөлінуі салдарынан туындайды. Жалғызбасты әкелердің осы статусты иеленуіне себеп болатын жағдайлар;

1. Отбасы мәселесі мен индивидуалды жағдайға сай жұбайлардың р ажырасуы;
2. Белгілі бір жас кезеңінде (30-45 орта жас) жұбайының отбасын таста
3. Денсаулық ақаулығы, қауіпті өмірлік жағдайлардың салдарынан айырылу;

4. Психологиялық көңіл-күйдің қалыпты адам деңгейінен нашакорлыққа немесе алкоголизмге салыну салдарынан отбасынан айырылу және

Қазіргі таңда ресми ақпараттардың хабарлауы бойынша, Қазақстанда астам жалғызбасты әкелер балаларын өздері асырап отыр [1]. Бұл көрсеткіш ж әкелер көлемінің жылдан жылға артып келе жатқандығын көрсетіп отыр.

Қазақстанда жалпы ресми сараптамаға сай , 400 мыңнан астам жалғыз мен 60 мыңнан астам жалғыз басты әкелер бар. Тек анасымен ғана тұрып жатқ саны – 700 мың, тек әкесімен ғана тұрып жатқан балалар саны 300 мың [2].Қазақстанда мемлекеттік қолдаулардың тікелей жалғызбасты әкелерге арна құқықтық заңнамалық актілері мен мөлшерленген қаржылық көмектердің ремилен мәселе. Жекелей қаржылық көмектерді ұсынушы тұлғалардың есебінен Қазақст түрде индивидуалды көмек көрсетіп отырған орталықтар бар.

Петропавлда жалғызбасты әкелерге арналған клуб мүшелігі құрылған.К әлеуметтік жағдайы мен жұмысбастылық түрі бойынша әкелердің көптеген кат бар. Айналысатын саласының бағытына қарай жеке кәсіпкер, мемлекеттік қы дәрігер, оқытушы, құрылысшы және әртүрлі сала мамандары, сондай ақ ауқым жұмыссыздарда құрайды. Бұл орталықта жас шамасы бойынша ең жоғарғы жа құрайды, ал ең кіші жас мөлшері 26 жасты құрайды. Бұл орталықта 200 ден аса ж әке тіркелген.Бұл клуб құрамында тіркелген көпбалалы жалғызбасты әкелер тірі орталық тарапынан әкелердің заңдық мәртебесі қорғалмайды. Бұл орталыққа әкелер мемлекет тарапынан көрсетілетін көмекті алуға құлықсыз.Бұл клуб әлеуметтік қорғау шаралары, психолог кеңесі, медиктің алғашқы көмегі жән қорғау шаралары жүзеге асырылады.Клуб мүшелігіндегі жалғызбасты әкенің денсаулығындағы ақаулығы бар немесе мүгедектік анықтамасы болған жағд мүшелігі тарапынан оқу құралдары мен тегін аспен қамтамасыз етіледі.

Айырылысқан ер адам мен әйел адам, отбасылық тұтастықтың бұзылу баламен өзара қалыпты байланысты үзеді. Осы үзіліс кезеңінде ер мен әй алдындағы жауапкершілікті толық орындай алмауы мен агрессивті қарым-қа басты себебі, бұрынғы жұбайымен байланысты болады. Ажырасқан әкелер к тәжірибелік өмірде жағымсыз көңіл күй мен эмоцияға терең беріледі. Осында баламен өзара тығыз қарым-қатынас орнатуы тиіс, сонымен қатар баланың кімме маңызды орында. Бала анасымен бірге қалған жағдайда, әкемен бала арасын байланыс шеңбері үзіледі.Ал, бала тек әкесімен қалған жағдайда бала өмірі қиы және негативті көңіл-күй орнап, жағдаймен күресуге бала белсенділігі төм Осындай мәселелер туындаған жағдайда әлеуметтік қызметкер өмір салтын көмекке келеді, әлеуметтік бейімдеуге икемдей отырып, жалғыз бас психологиялық-педагогикалық құзыреттілігін жетілдіреді.

Тәжірибе көрсеткендей, жалғызбасты әкелер материалдық мәселемен қат тәрбиесін психологиялық тұрғыдан қарағанда тез шешуге бейім. Ер адамдар тер өзінің өмір салтын түбегейлі өзгерту үшін не істеу қажет екендігін. Мұнда көпшілік өкілдер ішкі құштарлығын төмендетіп, өзіне жабық болады, әріптестері қатынасты төмендетіп, өзі араласатын адамдары ішкі ренішті білдіреді психологиялық ішкі күйдің қиыншылығын өз белсенділі мен көңіл күй деңге деңгейге көтере отырып әрекет етуі маңызды болып табылады.

Жалғызбасты әкелердің көпшілігінде туындайтын психологиялық мәселелер

1.Бостандық сезімін жоғалту, бұл күйзелісті көпшілік ерлер білдіреді;

- 2.Әлеуметтік жалғыздық- жалғызбасты аналармен салыстырғанда, жалғызбасты әкелердің сезімінде айырмашылықтары бар;
- 3.Үзіліссіз күйзеліс, бала алдында қаржылық жауапкершілікті сезіну;
- 4.Қорқыныш, жалғыз қалудан қорқу және болашақта екінші рет отбасын құрудан қорқу;
- 5.Көптеген шектеулер салдарынан өз кәсіби мансабын жоғарылатудан қорқу сезімінің басымдығы;

6.Әйел адамдармен салыстырғанда бір уақытта бірнеше міндеттерді орындауға қабілетсіздік [4].

Толық емес отбасылармен әлеуметтік жұмыс күн сайын туындайтын отбасылық мәселелерді шешуі қажет, жағымды отбасылық қарым-қатынасты нығайту және дамыту, ішкі ресурстарды қалыптастыру, жағымды нәтижелердің тұрақтылығын орнықтыру, әлеуметтік-экономикалық жағдай және тәрбие әлеуетін іске асыруға бағытталады. Осы тұрғыдан алғанда, әлеуметтік қызметкер мынадай функцияларды орындауды белгілейді.

- диагностикалық (отбасы жағдайын анықтау, отбасы ерекшеліктерін зерттеу);
- қорғау (отбасыға құқықтық көмек көрсету, әлеуметтік қорғау жүйесін қамтамасыз ету, отбасы құқықтары мен бостандықтарын іске асыру үшін жағдай жасау);
- ұйымдастырушы- коммуникативтік (байланыс ұйымы, бірлескен іс-шараларды басқару, демалыс ұйымдастыру, шығармашылық);
- психо-педагогикалық (отбасы мүшелеріне психо-педагогикалық білім беру, шұғыл психологиялық көмек ұсыну, профилактикалық қолдау және патронаждық көмек беру);
- болжам жасау (жағдайды модельдеу және адрестік көмектер ұсынуда нақты анықталған көмек бағдарламаларын әзірлеу);
- үйлестіру (отбасы мен балаларға бірлескен күш негізінде ведомстволық көмек құру және қолдау, халыққа әлеуметтік көмек көрсету, ішкі істер органдарының отбасылық мәселелер бөлімі, оқу орындарының әлеуметтік педагогтары, оңалту орталықтары және қызметтері) [5, с.52-55].

Жалғызбасты әкелермен әлеуметтік жұмыс жүргізу қазіргі таңда арнайы мамандардың кеңесі мен оңтайландыру шараларының негізінде жүзеге асып келеді. Осы негізде әлеуметтік технологияның бірнеше түрін қарастыруымызға болады. Әлеуметтік жұмыс технологиясы- бұл үрдіс әлеуметтік нысанға мақсатты түрде бағытталған мұқтаждық пен қажеттілікті алуға көзделген іс-әрекет нәтижесін ұсыну болып табылады.Отбасы мәселесі мінездемесінің қажеттілігіне сай, әрбір толық емес отбасы мәселесімен айналысатын әлеуметтік технологиялар, олардың күрделілігі, ауырлығы мен қадағалаусыз сипатына қарай: әлеуметтік диагностика, әлеуметтік кеңес беру, әлеуметтік терапия, бала немесе ата-анамен жеке немесе топтық әлеуметтік жұмыс, немесе бір мезгілде жүзеге асатын болып жіктеледі.Уақытша, әлеуметтік, психологиялық және басқа да қиындықтарға тап болған толық емес отбасылар әлеуметтік жұмыс жүргізуде ең тиімді технологиялардың бірі, әлеуметтік терапия. Егер толық емес отбасы анықталған функцияларды орындай алмаса, терапияның көрсеткіші жағдайға сай өлшенеді. Мұндай жағдайда толық емес отбасымен жұмыс жүргізу фазасы диагностикалаудан басталады, өйткені мәселенің шығу тегін зерттеу, отбасының күшті және әлсіз тұстарын салыстыру, жұмыс жасаудың негізгі проблемаларын анықтау жүзеге асады. Маман отбасы мүшелерімен өзара байланыс орнатып, терең қарым-қатынас құра отырып ортақ тіл табысады және жағымды эмоция туғызады. Отбасы мүшелері мен маманның өзара келісімімен көзделген мақсатқа жетуі, табысты терапияны құрайды.Осы сәтте жұмысты өткеннен қазірге кезеңге ауыстыру, яғни “осында және қазір” ұстанымы, мәселенің тура шешімі қайда және қалай пайда болады. Соңғы кезеңде, терапияның аяқталуы, бұл отбасы мүшелерінің келісімімен оқиғаны жаңа тұсынан белгілеу, яғни терапияның мақсатына қол жеткізуі.

Жанжалды толық емес отбасымен жұмыста, эмоционалдық климат қанағаттанарлықсыз, отбасы ішілік проблемаларды елеулі анықтауға себеп болады. Мұндай отбасылармен әлеуметтік жұмыс отбасының өзекті мәселелерін мұқият зерттеуден басталады, көпшілігінде дұрыс емес жағдайды ұсыну, жеке тұлғалардың ерекшеліктерімен

танысуға, отбасы жағдайына байланысты қалыптасады. Қазақстанның әр аймағында сүріп отырған әр түрлі жас категориясына сай азаматтардың отбасы мәселесі мен бала қалыпты деңгейде қаржылық және рухани тұрғыдан қамтамасыз ету жағдайлары өзгеше.

Жалғызбасты әкелердің отбасылық қажеттіліктері түріне сай жіктеледі:

- тұрғын үй;
- материалдық жағдайдың жетіспеушілігі;
- жұмыссыз болу;
- денсаулық ақаулығы, белгілі бір аурумен ұзақ мерзімді ауыру жағдайы;
- белгілі бір мүгедектік тобына жатуы;
- тәрбие мәселесі, рухани жетіспеушілік.

Бала тәрбиесінде кездесетін психологиялық көңіл күйдің өзгерісі, әке мен арасындағы қарым-қатынастың толықтай біржүйеге келуі ұзақ мерзімді, қайтымды процесс. Жалпы, ғылыми зерттеулер мен психолог мамандардың мәлімдемесіне сәйкес, анамен өскен баламен салыстырғанда, әкемен өскен баланың тұлғалық сапалары мен мінез-құлп ерекшеліктерінде айырмашылықтар бар. Ер адам табиғи болмысы мен физиологиялық жаратылысынан отбасы мәселелері, бала тәрбиесі, рухани қажеттіліктерді қарқындылығы жағынан әйел адамдармен салыстырғанда бейімі төмен. Сондықтан жалғызбасты әкелердің отбасы мәселесі мен бала тәрбиесін еңсеруі біршама кезеңнен өтіріп, тәжірибеге айналғаннан кейін, режимді іс-әрекеттің формасына енеді. Жалғызбасты әкенің осы статусты иеленуіне алып келген өмірлік жағдай, яғни өмірлік жарынан бөліну жағдайлардың ықпалынан екіге айырылуы психологиялық қысымға алып келетін өтпелі кезеңді құрайды. Психолог мамандардың сараптауынша, өмірлік қосаң айырылған кезеңде кризистік күйзелістің ұмытылуы үшін ең аз мөлшерде 1 жыл у мерзімі қажет. Бұл кезеңде отбасы ішкілік мәселеден бөлек, әке болмысы мен бала өмірі өте күрделі қиын өмірлік процесті бастан өткізіп, осы отбасылық өмір санатына үйреніп, икемдейтін күрделі уақыт кезеңі. Осындай ауыр өтпелі психологиялық күйзеліс кезеңін адамдарға мамандардың кеңестері мен туыстық байланысқа негізделген жақын адамдар көмектері аса қажет және бұл жағдайда тікелей әкеге көмек көрсетпесе ер адамның бұл бір бақытсыз жағдайға ұшырау жағдайы мүмкін.

Өмір сүру барысында отбасылық жағдайда әйелдер балалармен мүмкіндігінше қарым-қатынас орнатып, балаға қажетті қажеттіліктерді өздері шешеуге ұмтылады. Орнықты өмір сүру формасы әкенің балаға қарым-қатынасының алшақ болуына жеткізеді. Сондықтан, әке баланы оқу орнына жеткізіп салу, оқу үлгерімін тексеру секілді әрекеттерді жасауға машықтанады. Осы жағдайға дағдыланған әкеге отбасының өмірлік себептерге байланысты жарынан айырылған жағдайда баламен жалғыз өз сүрудің алғашқы кезеңінде баланы қалай тамақтандыру қажет, қалай ұйықтату қажет, дәрігерге көрсету жағдайларында түсініксіз, өте ауыр жауапкершілікті сезіну байқалады. Анасымен уақыттың көп бөлігін өткізген баламен енді кезекте әкенің уақытын өткізу қажет болады. Бірінші кезектегі негізгі мәселе- балаға анасының кеткенін толықтай себепті жағдаймен байланыстыра отырып түсіндіру. Бұл ситуация жағдайдың шешімі өте қиын, өйткені анасы өмірден өткен болса немесе басқа оқиға құрған жағдайда балаға ауыр соғуы мүмкін. Сондай ақ балаға шынықты айтпау көбінесе жағдайда ұсынылмайды, егер анасы өмірден өткен болса. Балаға анасы өмірден жағдайда нақты жағдайды түсіндіре отырып, эмоционалды сезімге берілмей түсіндірілу қажет, осындай жағдайда бала анасына деген ішкі үмітін тиянақты талдап, нақты ситуация бейімделеді.

Жалғызбасты әке үшін екінші орындағы мәселе- үй шаруасымен айналысу, әзірлеу, гигиеналық тазалықты сақтау, кір жуу және баланың толықтай жағдайын қамтамасыз ету. Жалғызбасты әке бұл жұмыстарды бастапқы жасауға икемделе алмаған жағдайда ға акпараттарына назар аударып, туыстардан кеңес сурап, әйел адамдардан өз тәжірибесін бөлісуін өтіну қажет. Бала тәрбиесімен жалғыз әкенің немесе ананың айналысуы физиологиялық және әлеуметтік жағынан да ауырлық түсіреді. Мұндай жағдайда әке

ағында өмір
н балаларды
өзгеше.

жұбайының қасиеттерін бойына сіңіруі көпшілігінде позитивті жағдайға алып келмейді, әке өз тәрбие формасын баланың қабылдауына итермелеуі шарт. Көпшілігінде педагог мамандар баланың білім алу жағдайында үй жағдайында ананың қадағалауы мүмкіндігінше тиімді екендігін ескертеді. Ер адамдарға балаға тәрбие беру психологиялық және физикалық жағынан да ауыр тиеді. Өйткені, әйелдермен салыстырғанда ерлер шыдамсыз, ұзақ –түйекке назар аудару табиғатынан жоқ. Көпшілігінде әйел адамдар тез бейімділігімен баланың жағдайын жасауға қабілетті. Көпшілігінде ер адамдар жалғызбасты болып өмір сүрудің шегіне жеткен жағдайда, екінші рет отбасы құру туралы ойға келетін жағдайлар да жиі кездеседі. Бұл отбасылық өмірдің жана бастамасы болғандықтан, екінші жар ең бірінші кезекте әкенің өмірлік формасын қабылдап шешім қабылдауы маңызды. Екінші отбасын құруы, екінші әйелдің отбасы мүшесіне қосылуы, бала үшін бастапқыда жағымсыз атмосфера болуы мүмкін, сондықтан белгілі бір мерзімде баланың әйелді ана ретінде қабылдауы үшін бейімделу кезеңінен өтуі керек. Әке жалпы жағдайды бақылауды ұстауы шарт, өзі бақытты және баласыда осы бақытты сезіне алатын жағдайда ғана барлық мәселенің дұрыс шешілетіндігі анық.

Толық отбасы жағдайында көпшілігінде әкелер өз міндеттерін толықтай орындауға мүмкіншіліктері болмайтын жағдайлар кездесіп жатады, ал әке жалғыз өзі барлық жауапкершілікті алуы күрделі процесс. Ресейлік соттар отбасы ажырасқан жағдайда баланың анасымен қалғаны дұрыс екендігін алға тартады, өйткені әке уақыт шеңберімен екінші отбасын құруға әрекет жасайды. Ана енді жоқ, өмірден өтті, басқа отбасын құрды немесе бас бостандығынан айырылды осы жағдайды балаға түсіндіру жағдайында әкелердің басты қателіктері бар. Мысалы, балаға анасы туралы шындықты жалғанға айналдырып жеткізуі немесе өткен оқиғаға өзін кінәлап, бұл жағдайды бала зардап шекпеуі қажет деген еркектік «батырлық» кейпін қабылдау. Балаға шындықты басқа формада жеткізу көпшілігінде баланың әкесіне уақыт өткен кейін қайта сұрақ қоюына итермелейді және анасын іштей күту сезімі қалыптасады. Бұл уақытша баланы алдау іс-әрекеті болып табылады. Мысалы, егер анасы өмірден өткен болса, «анаң уақытша кетті» деп түсіндірсе, бұл балаға жаңа үміт сыйлап, анасын іштей күтіп, күн өткен сайын анасын келеді деген сезімнің ауырлығын сезініп өседі. Мұндай күзеліске алып келмеуі үшін, бастапқы кезеңде әке баласына анасы туралы шындықты хабарласа, бала уақыт өте келе барлық жағдайды түсініп, жаңа өмір бастауға үйренеді. Әкесінің анасы туралы шындықты айтпағандығын бала оның сұрақтан қашақтауынан, эмоционалды күйзелісінен, жағдайды барынша шынайы жеткізе алмау жағдайынан бала іштей сезеді. Бұл бала мен әке арасындағы байланыстың тура қалыптаспауына, екеуінің арасында құпияны ашпауға деген жаңа ой пайда болады. Осындай жағдайдың ықпалынан бала үлкейген сайын өз сезімдерін әкесімен бөліспейді, мәселесін айтпауға үйренеді, өз сезімдеріне назар аудармайды, бағаламайды және басқара білуге үйренбейді. Әке мен бала арасында өз алдына жалғыздық пайда болады, мәселелерін бір-бірімен бөліспейтін жағдайға алып келуі мүмкін. Балаға шындықты айтудың жасына сай айырмашылығы жоқ, тек бұл хабарды айтқан кезеңде баланы жалғыз қалдырмау қажет. Мұндай жағдайда ең маңызды сұрақ әке мен бала арасында «ол не сезініп жатыр?». Психологиялық тұрғыдан алып қарағанда, бұл әке мен баланың өзара бір-бірін түсінуіне алып келеді және отбасын сақтап қалады. Балаға жағымды көңіл-күймен, қалыпты формада, үлгілі сөздермен жеткізе білу қажет. Келесідей үлгіде жағдайды жеткізу ұсынылады: «Сенің анаң өмірден өтті, бұл табиғи құбылыс, барлық адамзат ерте ме кешпе өмірден өтеді. Бұл аурудың ықпалынан, бақытсыз оқиғаның құрбаны болған жағдайда және кәрілік салдарынан. Осындай бақытсыздық сенің анаңда кездесті!» Балаға анасының өлімінен кейінгі жағдайын ашық формада айту ұсынылмайды. Мына формада жеткізу қажет: «Сенің анаң басқа аумақта өмір сүріп жатыр, анаңда бәрі жақсы, ол бізді қорғап жүреді!».

Егер ана басқа отбасын құрған жағдайда, баланы келесідей сұрақтар мазалайды: неге анам бізден кетті? Неге ол бізді тастап кетті? Неге ол менімен бірге өмір сүруді қаламады? Мұндай жағдайда әкеге толықтай жауап беру керек болады. Әке балаға болған жағдайды жеткізу барысында бұрынғы жұбайына деген ішкі ренішін білдіріп, баланы анасына қарсы

қоймауы қажет. Баланың алдында әке «барлығына өзім кінәлімін» деген сөзді айту тиіс. Бұндай сөзді тек өз досына, психолог маманына немесе ер жеткен баласына айту маңызды. Кіші жастағы баласына, жеткіншекке айту, сүйікті әкесін өзіне қарсы қоюға келеді. Көпшілігінде балаға әке мен ана арасында не жағдай болғандығын ашық айту қажеті жоқ. Балаға анасының оны жақсы көретіндігін, жағдайға байланысты оның отбасында өмір сүріп жатқандығын түсіндіру керек.

Қорыта келе, қазіргі таңда уақыт кезеңімен әлеуметтік өмірдің жаңа сипаттағы әке мен баласы өмір сүретін отбасылардың көбейіп келе жатқандығы өзекті мәселе. Толық емес отбасының бір түрі және отбасылық дағдарыстың шегі. Өйткені, бала өмірі әке мен ананың атқаратын рөлінің өз ауқымы бойынша терең екендігі анық. Жалғызбалалы әкелердің Қазақстанның әр аймағында түрлі формада қиын жағдайда өмір сүріп отырғандығы зерттелініп отыр. Бұл мемлекет тарапынан ресми заңдың негізде қаржы құжаттама әзірленіп, арнайы айлық ақшалай төлемдерді беру мемлекеттік билік тарапы шешілуін қажет етіп отыр. Сондықтан, әр көмек беруші орталық мамандары мен әлеуметтік қызмет мамандары жалғызбалалы әкелердің әлеуметтік-тұрмыстық жағдайын анықтап, қарқынды жұмыс атқару негізінде халықтың осындай осал топтарын жаңа деңгейде өмір сүруге итермелеу қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Есали А, Жалғызбалалы әкелер, «Егемен Қазақстан»// Алматы. 2011. <https://etiendi.egemen.kz/?p=36605>.
2. КазТАГ казахское телеграфное агентство. Қазақстанда балаларын өз тәрбиелеп отырған жалғыз балалы әкелер саны 60 мың.// 26.10.2015// <http://kaztag.kz/portal/news/detail.php?ID=410394>.
3. Карцева Л.В. Психология и педагогика социальной работы с семьей: Учебное пособие. - 2-е изд. - М. : Дашков и К°, 2009. - С. 152.
4. Психологические трудности отцов-одиночек [http://www.papa.ru/odinochka/78-psixologicheskie-trudnosti-otcov-odinochek.html]
5. Кон И.С. Семья после развода. М., 2013.
6. Степанов С.С. Психологический словарь для родителей.

соц.ғ.к., доцент Кылышбаева

«Әлеуметтік жұмыс» мамандығының 4 курс студенті
Ермекбаев

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАС АНАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК МӘРТЕБЕСІ МЕН ӘЛЕУМЕТТІК ҚАМСЫЗДАНДЫРЫЛУЫ

Қазақстан Республикасы нормативтік заң актілерінде "жалғызбалалы ана" ұғымы Қазақстан Республикасында жекебалалы аналарға арналған заңдық кодекс анықталмау себебі, баланың туылуымен бірге отбасы статусы беріледі. Қолданыстағы заңға сәйкес емес отбасыларға әлеуметтік кепілдіктер жалпылама негізде беріледі. ҚР Еңбек кодексі әйелдер мен отбасылық міндеттері бар басқа тұлғалар еңбегін реттеу ерекшеліктері тарауда бекітілген.

Қолданыстағы заңнамаға сәйкес жалғызбалалы аналарға әлеуметтік кепілдемелер негізде қаралған. Жәрдемақы жөніндегі сұраққа келсек, отбасының орта есеппен жан басына шаққандағы табысы азық-түлік себетінің құнынан төмен болған жағдайда, 18 жасқа дейінгі балаларға арналған жәрдемақы алуға құқығы бар. Жәрдемақының мөлшері әр балаға (1 852 теңге) құрайды [1]. Сонымен қатар, азаматтардың отбасының жан басына шаққанда орташа айлық табысы облыста белгіленген кедейлік шегінен төмен болған жағдайда мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмекке үміткер бола аласыз.